

Avtonəqliyyatın hərəkət və işlədilməsi qaydalarının pozulmasına dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında

AVTONƏQLİYYATIN HƏRƏKƏT VƏ İŞLƏDİLMƏSİ QAYDALARININ POZULMASINA DAİR İŞLƏR ÜZRƏMƏHKƏMƏ TƏCRÜBƏSİ HAQQINDA

Plenumun 1962-ci il 28 dekabr tarixli 4№-li QƏRARI

Əlavə və dəyişikliklər:

7 may 1965-ci il

26 iyul 1973-cü il

25 mart 1983-cü il, № 2

Sovet dövləti, xalq təsərrüfatı sahələri arasında əlaqə vasitəsi və əməkçilərin mədəni məişət xidmətində mühüm amil kimi, nəqliyyatın bütün növlərinin, o cümlədən avtonəqliyyatın inkişafına böyük diqqət yetirir:

Kommunist Partiyası və Sovet hökuməti nəqliyyatın işinin yaxşılaşdırılmasına qayğı göstərərək geniş miqyasda təşkilat tədbirləri və tərbiyəvi həyata keçirməkdədir.

Lakin ayrı-ayrı sürücülərin öz vəzifələrinə vicdansız və bəzən cinayətkarcasına yanaşmaları, habelə avtotəsərrüfat, müəssisə, idarə və kolxozların rəhbərləri tərəfindən nəqliyyatdan düzgün istifadə edilməsi üzərində lazımi nəzarət qoyulmaması üzündən avtonəqliyyatın işlədilməsi qaydalarının pozulması halları çoxdur.

Bu şəxslər özlərinin ictimai təhlükəli hərəkətləri ilə avtonəqliyyatın normal işini pozur, adamların həyatını və səhhətini təhlükə altına qoyurlar.

Yol hərəkəti qaydalarının cinayətkarcasına pozulması halları ilə ciddi mübarizə məhkəmə orqanlarının ən mühüm vəzifəsidir. (3)

Məhkəmə təcrübəsi göstərir ki, respublikanın məhkəmələri bu kateqoriyalı cinayət işlərini əsas etibarilə düzgün həll edirlər, avtomobil qəzalarının baş verməsinin səbəb və şəraitini kifayət qədər aşkara çıxarırlar, müqəssirlərin əməllərini qanunun tələblərinə müvafiq olaraq düzgün tövsif edib, törədilmiş cinayətin xarakterini və ictimai təhlükəlilik dərəcəsini, müqəssirlərin şəxsiyyətini və işin məsuliyyəti yüngülləşdirən və ağırlaşdıran hallarını nəzərə almaqla cəza təyin edirlər.

Bununla belə məhkəmələrin işində cinayət və cinayət-prosessual qanunlarının pozulması faktları da vardır.

Məhkəmələr bəzən işin bütün hallarını ətraflı təhlil etmədən ittiham hökmlərini yalnız baş verən ağır nəticələri əsas tutaraq çıxarırlar. Bunun nəticəsində vətəndaşların əsassız məhkum edilməsi halları vardır.

Çıxarılıb. (3)

Sürücülərin əsassız məhkum edilməsi halları ilə yanaşı, məhkəmələrin təcrübəsində əsassız bəraəti vermək, habelə müqəssirlərin əməllərini hüquqi cəhətdən düzgün tövsif etməmək faktlarına da təsadüf edilir.

Çıxarılıb. (2)

Çıxarılıb. (2)

Nəqliyyat vasitələrinin hərəkət təhlükəsizliyi və istismarı qaydalarının cinayətkarcasına pozulması halları ilə müvəffəqiyyətlə mübarizə aparılması üçün hüquq pozucularına düzgün cəza təyin edilməsinin mühüm əhəmiyyət vardır.

Lakin respublika məhkəmələrinin iş təcrübəsində Azərbaycan SSR CM-nin 35-ci maddəsinin tələblərinin pozulması hallarına təsadüf edilir. Bunun nəticəsində bəzi məhkəmələr tərəfindən təyin edilən cəzalar müqəssirlərin şəxsiyyətinə və konkret əməllərinin ictimai təhlükəlilik dərəcəsinə uyğun olmur.

Çox vaxt məhkəmələr qısa müddətə (bir ilə qədər) azadlıqdan məhrum etmə cəzası təyin edirlər. Halbuki, belə hallarda məhkumları cəmiyyətdən təcrid etmək zəruri deyildir və onlara azadlıqdan məhrum etmə ilə əlaqədar olmayan cəzalar tətbiq edilməsi məqsədəuyğun olardı.

Məhkəmələr müqəssirlərə nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququndan məhrum etmə kimi əlavə cəza tədbirini çox nadir hallarda tətbiq edirlər. Halbuki nəqliyyatın hərəkəti və işlədilməsi qaydaları, xüsusilə kobud və ya təkrar pozulduğu hallarda, belə əlavə cəza tətbiq edilməsi məqsədəuyğun olardı. Xalq məhkəmələri belə cəza tədbiri tətbiq etdikləri hallarda, bəzən Azərbaycan SSR CM-nin 27-ci maddəsinə pozaraq, nəqliyyat vasitəsini idarə etməyin məhkuma hansı müddətə qadağan olunduğunu göstərmirlər.

Xalq məhkəmələri ittihamedicini hökmlərdə məhkumun hərəkət təhlükəsizliyinin və nəqliyyat vasitələrinin işlədilməsi qaydalarının məhz hansı bəndini pozduğunu çox vaxt göstərmirlər, yalnız o, hərəkət qaydalarını pozmuşdur, - deyər ümumi ifadə ilə kifayətlənirlər. (3)

Xalq məhkəmələri, məhkumların nəqliyyat vasitələrini idarə etmə hüququndan məhrum edildikləri hökmlər qanuni qüvvəyə mindikdən sonra, bu barədə, dövlət avtomobil müfəttişliyi orqanlarına çox vaxt məlumat vermir və hökmlərin bu hissəsi bəzən icrasız qalır.

Bir çox xalq məhkəmələri zərər çəkənlərin verdikləri mülki iddiaya kifayət qədər əsas olmadığı halda baxırlar.

Azərbaycan SSR CPM-nin 102-c maddəsinin 2-ci hissəsinin tələbləri pozularaq, bir çox işlərdə məhkəmə məsrəfləri məhkumların üzərinə qoyulmur.

Göstərilən kateqoriyalı işlərə baxılma müddətlərinin üzürlü səbəblər olmadan pozulması məhkəmələrin işində əsas nöqsan hesab edilməlidir.

Bilavasitə avtobazalarda, avtoparklarda, qaraclarda, kolxozlarda ictimaiyyət nümayəndələrinin iştirakı ilə keçirilən məhkəmə proseslərinin cinayətin qarşısını almaq üçün böyük tərbiyəvi əhəmiyyətə malik olmasına xalq məhkəmələrinin fəaliyyətində lazımi qiymət verilmir. İctimaiyyətlə sıx əlaqə olmaması nəticəsində ictimai ittihamçılar və ictimai müdafiəçilər məhkəmə proseslərində çox az hallarda iştirak edirlər. Elə hallar da olur ki, məhkəmələr böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər etmiş sürücülərin yenidən tərbiyə edilməsi üçün onlara

verilməsi barədə ictimai təşkilatların və ya əmək kollektivinin vəsatətlərini müzakirə etmir, bəzən isə əsassız olaraq rədd edirlər.

Respublikanın məhkəmələri şərti məhkum edilənlərin işlədiyi yerin ictimai təşkilatları və əmək kollektivləri ilə sıx əlaqə yaratmayaraq, şərti məhkum edilənlərin islah edilməsi və yenidən tərbiyələndirilməsi məsələsinə lazımi fikir vermirlər.

Məhkəmələrin işində mühüm nöqsanlardan biri də odur ki, onlar təqsiri müəyyən etməklə kifayətlənərək, qəzaların törədilməsi səbəblərini və şəraitini heç də həmişə meydana çıxarmır və nəqliyyatın işindəki nöqsanların aradan qaldırılması üçün xüsusi qəraradlarla bu qəzalar haqqında müvafiq təşkilatlara məlumat vermirlər.

İbtidai istintaq orqanı və məhkəmələr bir çox işlər üzrə avtotexniki ekspertlər qarşısında xüsusi texniki bilik tələb etməyən və cavabı şahid ifadələri və işdə olan bütün başqa sübutlar əsasında verilməli olan suallar qoyurlar. Məhkəmələr bəzən müttəhimin bu və ya hərəkət qaydalarını pozmasına dair ekspertin təyini məsuliyyətə cəlb edilənin hərəkətlərində cinayət tərkibinin olması haqqında çıxarılan nəticə üçün əsas götürürlər. Halbuki Azərbaycan SSR CM-nin 208-12-ci maddələrində nəzərdə tutulan nəticələr baş vermədikdə, yalnız intizam məsuliyyəti və ya inzibati məsuliyyət meydana çıxır, yaxud ictimai təsir tədbirləri tətbiq edilə bilər. (2)

Qeyd edilən nöqsaları aradan qaldırmaq məqsədilə, Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin Plenumu

QƏRARA ALIR:

1. Avtonəqliyyatın hərəkəti və istismarı qaydalarının ictimai təhlükəli dərəcədə pozulması ilə bundan sonra da ciddi mübarizə aparılmasının zəruri olmasına məhkəmələrin diqqəti cəlb edilsin.

Hökmlər təqsirlilik, cinayətin hüquqi cəhətdən düzgün tövsifi və cəzanın lazımcınca təyin edilməsi haqqında məsələni həll etmək üçün mühüm əhəmiyyəti olan bütün halların dərinəndə təhqiqinə əsaslanmalıdır. Müttəhimlərin «Yol hərəkəti qaydaları»nı pozması ilə baş verən nəticələr arasındakı səbəbli əlaqənin müəyyən edilməsinə xüsusi diqqət verilməlidir.

2. İşlərə baxılarkən nəqliyyatın hərəkət təhlükəsizliyi və işlədilməsi qaydalarının pozulması səbəbləri və şəraiti aşkara çıxarılmalı, xüsusi qəraradlar çıxarmaq yolu ilə bu pozuntulara qarşı tədbirlər götürməli, həmin cinayətlərin qarşısını almağa ciddi diqqət yetirilməlidir.

3. Məhkəmələrə izah edilsin:

a) nəqliyyat vasitəsini idarə etmək hüququ və nəqliyyat işçisi olub-olmamasından asılı olmayaraq, həmin nəqliyyat vasitəsini faktik idarə edən hər bir şəxs Azərbaycan SSR CM-nin 208-ci maddəsində nəzərdə tutulan cinayətin subyekti ola bilər.

Azərbaycan SSR CM-nin 78, 208-ci maddələri ilə məsuliyyət daşıyan şəxslər istisna olunmaqla, nəqliyyatda (avtomobil, su, dəmir yol nəqliyyatı və i.a.) qüvvədə olan mühafizə və hərəkətin təhlükəsizliyi qaydalarını pozan hər bir şəxs (piyadalar, velosiped sürənlər, küçə hərəkətini nizama salanlar, avtomobil və ya şəhər elektrik nəqliyyatı konduktorları və digərləri) Azərbaycan SSR CM-nin 212-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulan cinayətin subyekti olar bilər. (2)

4. Azadlıqdan məhrum etmə ilə yanaşı daha yüngül cəza novləri nəzərdə tutan Azərbaycan SSR CM-nin 208-ci maddəsinin 1-ci hissəsi ilə müqəssir olan şəxslərə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının tətbiqi məhkəmə tərəfindən əsaslandırılmalıdır.

Azərbaycan SSR CM-nin 208-ci maddəsində əsas cəza ilə yanaşı nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququndan məhrum etmə, Azərbaycan SSR CM-nin 208.3-cü maddəsində isə nəqliyyat vasitələrinin texniki vəziyyəti və ya işlədilməsi üçün məsuliyyətlə əlaqədar olan vəzifələri tutmaq hüququndan məhrum etmə kimi cəzalar nəzərdə tutulması ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan SSR CPM-nin 324-cü maddəsinə əsasən məhkəmələr Cinayət Məcəlləsinin həmin maddələri ilə şəxsləri məhkum edərkən hər dəfə onlara əlavə cəzanın tətbiq olunub-olunmamasını müzakirə etməlidirlər.

Əlavə cəzaların tətbiqi qanunla məcburi olduğu hallarda (Azərbaycan SSR CM-nin 208-ci maddəsinin 2-ci və 3-cü hissələri) məhkəmə onları yalnız Azərbaycan SSR CM-nin 40-cı maddəsində nəzərdə tutulan şərtlər mövcud olduqda, həmin maddəyə istinad etməklə və qəbul olunmuş qərarın motivlərini hökmdə göstərməklə tətbiq etməyə bilər.

Məhkəmələr nəzərdə tutmalıdırlar ki, hərəkətin təhlükəsizliyini və avtonəqliyyat vasitələrinin işlədilməsi qaydalarını pozan şəxsin sürücülük hüququnun olmaması, onun nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququndan məhrum etməyə maneə deyildir.

Təqsirlə şəxsə nəqliyyat vasitələrini idarə etmək hüququndan məhrum etmə kimi əlavə cəza təyin edərkən, məhkəmə bu barədə Dövlət Avtomobil Müfəttişliyi orqanlarına xəbər verməlidir, işdə nəqliyyat vasitələrini idarə etməyə hüquq venrən vəsiqə olduqda onu da həmin orqanlara göndərməlidir. (3)

5. Avtonəqliyyat cinayətlərində nəqliyyat vasitələrinin hərəkət təhlükəsizliyi və işlədilməsi qaydalarının pozulmasına müqəssirin münasibəti istər qəsd formasında, istərsə də ehtiyatsızlıq formasında təzahür edə bilər, nəticələr isə ancaq ehtiyatsızlıq formasında ifadə oluna bilər.

Yalnız müqəssirin zərərçəkmiş şəxsi öldürmək və ya ona cizmani xəsarət yetirmək qəsdinin olması müəyyən edildiyi hallarda, belə əməl vətəndaşların həyat və məhətinə qarşı cinayət kimi təsvif edilməlidir.

6. Azərbaycan SSR CM-nin 208-ci maddəsi üzrə məsuliyyət nəqliyyat vasitələri hərəkətinin təhlükəsizliyi və işlədilməsi qaydalarının harada: yolda, küçədə, dəmir yolu keçidində, həyətdə, tarla yollarında, müəssisənin ərazisində hərəkət zamanı və i.a. pozulması ilə əlaqədar olaraq baş verir.

7. Nəqliyyat vasitəsini qüvvədə olan qaydaları pozmaqla idarə etmək üçün billə-bilə sərxoş halda olan şəxsə, həmçinin sürücülük hüququndan məhrum edilmiş, yaxud ümumiyyətlə belə hüququ olmayan və ya həmin növ nəqliyyatı idarə etmək hüququ olmayan şəxsə verən sürücülər, əgər bu hərəkətlərlə əlaqədar qanunda nəzərdə tutulan nəticələr baş vermişsə, Azərbaycan SSR CM-nin 208, 208-3-cü maddəsi ilə, nəqliyyat vasitəsini faktik idarə edən şəxslər isə Azərbaycan SSR CM-nin 208-ci maddəsi ilə məsuliyyət daşıyırlar. (3)

Əgər sürücü qüvvədə olan qaydaları pozmaqla nəqliyyat vasitəsini idarə etmək üçün özünün qulluq cəhətdən asılı olduğu vəzifəli şəxsə vermişsə, bu hal onu məsuliyyətdən azad etmir. Lakin cəza tədbiri seçilərkən nəzərə alınmalıdır.

Sürücü belə hərəkətlərə görə yalnız o halda cinayət məsuliyyəti daşımır ki, o, öz qulluq vəzifələrini icra edən səlahiyyətli vəzifəli şəxs (bilavasitə rəisi, Dövlət Avtomobil Müfəttişliyinin işçisi və digərləri) tərəfindən nəqliyyat vasitəsini idarə etmək və ya ona sərəncam verməkdən kənarlaşdırılmış olsun. (2)

8. Nəqliyyat vasitələrinin hərəkət təhlükəsizliyi ilə işlədilməsi qaydalarını cinayətkarcasına pozması nəticəsində zərərçəkmişə bədən xəsarəti yetirməklə təqsirli olan və onu billə-bilə həyat üçün təhlükəli vəziyyətdə qoyan sürücünün hərəkətləri cinayətlərin məcmuyu üzrə Azərbaycan SSR CM-nin 208-ci və 117-ci maddələri ilə tövsif edilməlidir. (2)

9. Məhkəmələr, zəruri hallarda müttəhimin vurduğu maddi zərərin ödənilməsi ilə əlaqədar olan məsələləri müzakirə etməli, həmçinin məhkəmə məsrəflərini məhkumların üzərinə qoymalıdırlar.

10. Məhkəmələrə məsləhət görülsün ki, daha təhlükəli yol-nəqliyyat hadisələri haqqındakı işlərə geniş ictimaiyyətin diqqətinin cəlb olunmasını təmin edən şəraitdə (avtomobil parklarına, avtobazalara, qaraclara, kolxozlara və s. getməklə) baxsınlar və işlərə baxılması nəticələrini mətbuatla elan etsinlər. (2)